

Kis Tamás

Kinek kell nyelvtörvény?

A jelek szerint jövőre hatályba lép a reklámfeliratok mögé bújtatott nyelvtörvény, amelynek el(ő)készítése során egyetlen nyelvész szakértőt sem kérdeztek meg, helyettük csak a magukat a tudomány képviselőinek kikiáltó dilettánsok, nyelvészeti hályogkóvacsok véleményére voltak kíváncsiak a törvényalkotók. Mivel a törvényt még ebben a hónapban így is, úgy is elfogadják, a kérdés már csak az, kinek jó, kinek kell egy ilyen, a józan ész határait messze átlépő jogi szörnyszülött.

Nyilvánvalóan nincs rá szükségük a reklámozóknak és a reklámok megcélzottjainak. Az előbbieket, ha bármilyen hasznuk származna belőle, már rég megtették volna ezt a lépést maguktól is, az utóbbiak számára pedig teljesen mindegy, hogy ha éppen üdítőt akarnak vásárolni, az Enjoy! vagy az Elvezd! felszólítást látják-e a plakáton. Ha valakit azért zavar az idegen nyelvű felirat, mert nem érti a nyelvet, azt továbbra is idegesíteni fogják a plakátok, hiszen a Gut, Besser, Gösser! helyén álló esetleges Jó ser, jobb ser, Gösser!-ből (egy kollégám magyaritása) nem tudja meg,

mit jelent a gut, és hogy mi köze van a besserhez. Akinek az a baja az érintett feliratokkal, hogy idegen nyelvűek, ezután is dühönghet (miként bizonyára irritálják a külföldiek, a színes bőrűek, a nyomorékok és a homoszexuálisok is), hiszen az idegen nyelvű szöveg továbbra is ott maradhat a feliratokon. Szóba jöhetnének még a nyelvtörvény élvezőiként a nyelvészek is. De ők mindig is határozottan tiltakoztak a kormányzati ciklusonként visszatérő nyelvtörvényötletek ellen. Számukra azért érdekes ez az ügy, mert rájuk hivatkozva, de nélkülük hoznak meg egy szakmailag hibás, végrehajthatatlan törvényt.

Végül is csak két, létszámát tekintve perifériális, de befolyásos csoport marad, amelyiknek jó a nyelvtörvény: a politikusok és a nyelvművelők. Ez utóbbiaknak nemcsak jó ez a törvény, égetően fontos is – ne feledjük: ezek azok a „nyelvvédő civil szervezetek”, amelyek a törvény kitalálói, sőt megfogalmazói is. Rájuk vall a nyelvtörvény tipikusan nyelvművelő szemléletű (annak is a legrosszabb fajtájából, a fajvédelemmel analóg nyelvvédelemből való) indoklása, ideológiája, szóképhasználata. A nyelvművelőknek kell leginkább ez a törvény, mert segíti őket további intézményesülésükben, aminek révén tágasabb csatatereken vívhatják meg az emberek nyelvhasználatát megvédelemző harcaikat, s olyan új pozíciót szerezhetnek, ami részben kárpótolja őket a tudományból való kiszorulásukért is.

A kilencvenes években egyre erőteljesebbé vált ugyanis a nyelvészet szembefordulása a nyelvműveléssel mint nem tudomány. Elveszítvén tudománybeli kiváltságos helyzetüket, a megélhetési nyelvművelők három fő irányba próbálnak menekülni: egyesek saját hagyományukat követve az uralkodó politikai ideológiákat építik be elveikbe; mások a nyelvművelést minél inkább a nyelvtudomány kebelén belülinek szeretnék feltüntetni; a harmadik csoport pedig immár nyíltan vállalja, hogy politizál, s nem a nyelvtudomány, hanem a politika oldalvizein kísérel meg továbbhajózni. Nem új dolgok ezek, a nyelvművelés mindig is támogatott mindenféle rendszert és ideológiát.

A nyelvművelők felajánlkozását elfogadva az Országgyűlés át lép azon, hogy az új törvény jogot sért, amikor nemzetközileg elismerten jogvédett alkotásokba (az érintett reklámok, feliratok többsége ilyen) nyúl bele, vagy amikor a Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának szellemével ellentétesen nem terjeszti ki az idegen nyelvű szöveg anyanyelven való megjelenítésének kötelezettségét a hazai kisebbségi nyelvekre, azaz más nyelvekkel szemben különleges jogokkal látja el a magyart. A nyelvek és nyelvváltozatok rangsorolását, az ezekhez való érték-hozzárendelést a lingvicizmus (a nyelvi rasszizmus) egyik tipikus eseteként tartja számon a nyelvi jogok szakirodalma.

A törvény elfogadói nem vesznek tudomást az állami és a magánnyelvhasználat különbségéről, illetve nyelv és szólásszabadság viszonyáról sem. Pedig erről az ENSZ emberi jogi bizottsága 1993. március 31-ei határozatában már véleményt nyilvánított, amikor a québeci nyelvtörvény egyik passzusáról megállapította, hogy sérti a szólásszabadságot, mivel a közterületi kereskedelmi reklámok a nem állami nyelvhasználati szférába tartoznak, így szabályozásukhoz az államnak nincs joga.

E törvény nyelvi és jogi problémái azonban nem zavarják a politikusok többségét, hiszen nekik is jó ez a jogszabály. Jó, mert elfogadásával „veszély nélkül” bizonyíthatják a nemzet iránti elkötelezettségüket, ráadásul súlyos pénzügyi következményei sincsenek. A nyelvtörvény arról szól, hogyan talált újból egymásra az, ami mindig is összetartozott: a politika és a nyelvművelés. Az új jogszabály támogatja az emberek nyelvhasználat szerinti diszkriminációját és annak intézményesült terjesztőit, a szellemi alvilág álnyelvész szélhámosait.

(A szerző a Debreceni Egyetem magyar nyelvudományi tanszékének tanára)